

A Debreceni Orvostudományi Egyetem Fül-orr-gégeklinika (igazgató: Dr. Lampé István egyetemi tanár

Politzer Ádám életéről (1835—1920)

LAMPÉ ISTVÁN DR., TÓTH LÁSZLÓ DR.

A szerzők ismertetik a világhírű, magyar származású bécsi fülész professzor, Politzer Ádám életét és munkásságát. Méltatják szerepét a fülészlet fejlődésében és ismertetik a tudós elméleti tevékenységét. Felhívják a figyelmet Politzer Ádám életművének a későbbi orvosnemzedékekre gyakorolt hatására.

A fülészlet történetének első igazán nagy alakjára emlékezünk személyében. Politzer Ádám Magyarországon született, de hírnevet, megbecsülést Bécsben szerzett. Tudományos cikkeit, könyveit német nyelvterületen — németül publikálta, és a nemzetközi tudománytörténet mint a bécsi Fülészeti Klinika megalapítóját tartja számon. Életművével megalapozta, létrehozta, és sokáig meghatározta a fülészlet fejlődését. Egy addig periférikus és kevés eredményt felmutató terület általa valódi tudománnyá emelkedett. Egyszemélyben jó gyógyító orvos, tudós, tanár, tudománytörténész, festő, grafikus, műgyűjtő és üzletember is volt.

Politzer Ádám 1835. okt. 1-én született a Pest megyei Alberti mezővárosban. A helység ma a szomszédos Irsa községgel együtt Albertirsa néven nagyközség. Nagyapja jónevű kirurgus, apja jómódú zsidó kereskedő volt. Elemi osztályait még Albertiben végezte, majd Kecskemétre került és itt járta a felsőbb osztályokat. Kecskeméten volt az 1848—49-es szabadságharc idején is. 1849 második felében ismét visszament Albertibe. Az ekkor még csak 14 éves fiú csodálattal nézett fel legidősebb bátyjára, Illésre. Politzer Illés 1848-ban Bécsben volt utolsó éves sebészhallgató. Az idősebbik Politzer fiú végigküzdötte a szabadságharcot, majd múltja miatt nehézségek árán tudott csak elhelyezkedni orvosként a ceglédi járásban [9].

Politzer Ádám eközben 1850-től már Pesten tanult a Piarista Gimnáziumban. Itt érettségizett 1854-ben kitűnő eredménnyel. A fiatalembert sok minden érdekelte. Németül már akkor is kiválóan beszélt. Figyelemre méltó rajzokat, akvarelleket, grafikákat készített nyaralásain. A népes Politzer családtól egyébként sem volt idegen a művészet. A család több művészt, orvost, újságíró adott a magyarságnak. Unokatestvére *Joachim József*, kora híres hegedűművésze, másik unokatestvére Irsai néven később híres gégyeszorvos [9].

Politzer Ádám miután Pesten leérettségizett, Bécsben tanult tovább az egyetem orvosi fakultásán. A bécsi egyetemnek nagyon jó híre volt akkor Európában. Olyan tanárok tanították a hallgatókat, mint *Rokitansky*, a cseh származású osztrák kórbonenok, az „új bécsi iskola” szellemi vezére. *Skoda* — szintén cseh származású belgyógyász, aki megteremtette a mai fizikális vizsgálat alapjait. *Oppolzer* professzor, kit kora egyik legjobb diagnosztájának tartottak. Politzer már egyetemista korában kísérletekbe kezdett a *Ludwig* vezette élettani intézetben. Orvosi tanulmányai befejeztével 1859-ben doktorált. Ettől az évtől kezdve a József Akadémia Ludwig-féle fiziológiai intézetében dolgozott. Fő érdeklődési területe már ekkor is a fül anatómiája és fiziológiája volt. A Markusovszky által 1857-ben alapított pesti Orvosi Hetilapban 1857 és 1862 között több cikke megjelent magyarul. Az első fülészeti témájú dolgozata Politzer Ádámnak az Orvosi Hetilapban 1862-ben „A fülzsírdugaszok roncsoló befolyása a hallás műszereire” címmel jelent meg. *Oppolzer* személyes támogatásával és javaslatára indult el 1861-ben Európai tanulmányútra, már azzal a céllal, hogy visszatérve Bécsbe, a legfrissebb eredmények felhasználásával gyógyítson fülbetegeket és tanítsa a fülészetet [3, 8].

Még 1860-ban állatkísérletekkel bizonyította Politzer a m. tensor tympani és a m. stapedius kapcsolatát az V. és VII. agyidegekkel. Szintén a tanulmányút előtt jelent meg „A dobüregben lévő légnyomásingadozás hatása a labyrinthus nyomásviszonyaira” című cikke a Bécsi Tudományegyetem üléseinek beszámolóí között 1861-ben [6].

A tanulmányút első állomása Würzburg volt. Itt *Kölliker* svájci származású anatómus professzor vezetésével elsajátította a labyrinthus mikroszkópos vizsgálatának technikáját. Ezzel egyidőben írja meg „A trigeminus kapcsolatai az Eustach fülkürthöz” című kísérletei fiziológiai munkáját *Heinrich Müllernél*. Itt ismerkedik meg és kerül baráti kapcsolatba *von Trölsch*csel. Würzburgból Heidelbergbe megy *Helmholtz*hoz, akinél alkalma van megismerkedni a legmodernebb halláselmélettel. A következő állomás Párizs. *Claude Bernard* párizsi laboratóriumában végzett kísérletei és *Rudolf König* akusztikai intézetében végzett vizsgálatai alapján még *Helmholtz* előtt meghatározta a hallócsontocskák rezgéseit tonális stimuláció hatására. *Claude Bernard* az „Académie des Sciences”-en tartott beszámolója után (1861. június) az akadémia által kinevezett bizottság megerősítette Politzer ezen kísérletének eredményeit. Tudománytörténészek lehetségesnek tartják, hogy az 1876-ban *Graham Bell* által feltalált telefon első kísérleteihez az ötletet Politzer kísérletei adták. Párizsi heteiben rendszeresen látogatta Politzer *Triquet* és *Blanchet* ambulanciáit. Az itt végzett munka nem nyerte meg tetszését. Nagyon tetszett neki viszont a *Menière* vezette „Institution nationale des sourdes et muets” vagyis a süketnéma intézet. A következő állomás London volt. Az osztrák fülészet már legelső inspirációit Londonból kapta. *Toynbee*, aki 26 évesen már a Royal Society tagja lett, szisztematikusan kezdte tanulmányozni anatómiai preparátumok és majdnem 2000 fül boncolásával a fül betegségeit. *Toynbee*nek hatalmas gyűjteménye volt temporális csontokból. Itt alapozta meg későbbi preparatori tudását Politzer [1, 5, 6].

Visszatérve Bécsbe, a professzori testület egyhangú szavazatával lett a bécsi egyetem első fülész előadója, egyetemi magántanár. Nagy volt az érdeklődés az új tudományág iránt, de a kezdet mégsem volt könnyű. Hosszú ideig kellett a tömegek előítélete mellett a kételkedő gyakorló orvoskollegákkal is megküzdnie. A látható sikerek ellenére a gyógyítási és tanítási körülmények nem

voltak rózsásak. Bár Politzer volt az első tudományosan felkészült fülész Bécsben, mégsem az egyetlen volt szakterületén. Sokáig vetélytársa, később társprofesszora volt *Joseph Gruber*. Míg Grubernek egy kis szoba jutott csak a Josephinumban, addig a nála fiatalabb Politzer, Oppolzer atyai gondoskódása jóvoltából a belosztály egyik kórtermét kapta meg oktatói és gyógyítói munkája folytatásához. Fülgyógyászati tanulmányaihoz a beteganyagot Oppolzer, Kolisko és Rokitsanszky intézeteiből kapta. 1862-től Bécs város szegényház orvosa lett, így vizsgálhatta post mortem is a hallószerveket. Ekkor kezdte meg híres preparátumai készítését. Ez a megbízatása 30 éven keresztül tartott, és sokat jelentett számára, hiszen így lehetővé vált sok megbetegedést hosszú időn át való követése, majd bonctani igazolása. Egész sor elváltozást és betegségformát ír le pathológiai, anatómiai alapon, így elsőként az otosclerocist, parotitist, leukémiát, süketnémaságot, labyrinth gennyedést stb. Bécs politikai életének változásával a keresztényszocialista párt hatalomra kerülésével bezárultak Politzer előtt a városi szegényházak. 1863-ban a bécsi Orvosi Hetilapban írta le a később róla elnevezett híres módszerét a ballonnal történő légbefúvást, mellyel a nagyothallás bizonyos fajtáit lehet gyógyítani. 1864-ben Trötschcsel és Schwartzcal együtt megalakítja az „Archiv für Ohrenheilkunde” című lapot, melynek egyik tulajdonosa is.

1871-ben Politzert és Grubert egyidejűleg nevezik ki „címzetes társprofesszoroknak”, tekintettel mindkettőjük eredményeire. 1873-ban a professzori testület javaslatára egy állandó és önálló fülklinikát alapítanak. Ez a klinika a világ első fülészeti klinikája. A klinika vezetését társprofesszorokként kettőjükre bízák [7].

Maga a „klinika” tulajdonképpen egy hatalmas kórteremből állt, melyet két szobára osztottak. Gruber a 11 ágyas férfi kórtermet, Politzer a 8 ágyas női kórtermet vezette. Ebben a kis betegszobában történtek a műtétek, és intézték a járóbetegrendelést is. Csak 1898-ban, 25 év múlva, Gruber nyugdíjazása után bővült a klinika két új szobával, melyből az egyik a műtő, a másik az ambulancia lett. Későbbi visszaemlékezések így írnak az alapításról: „Még soha nem alapította klinikát ilyen kis költséggel és nem gyakorolt a világra ilyen nagy hatást egyetlen szoba, mint Politzer tanszéke.”

Politzer nagyon jó előadó volt. A világ minden tájáról jöttek hozzá tanulni orvosok. 1878-ban jelent meg „Fülgyógyászati tankönyve”, mely csak életében öt kiadást — az utolsót 1908-ban — ért meg. Ez a könyv elsőként tudományosan alapon átfogta a szakma teljes területét. A német nyelvű könyvet lefordították angolra, franciára, spanyolra is, és a fülészek ezreinek szemléletét hosszú évtizedekig meghatározta [10].

Politzer szakmai munkáiban mindig hasznosítani tudta művészi tehetségét is. „A dobhártya mikroszkópi metszetei” és „A dobhártya betegségeinek atlasza” című nagyszerű munkákat csak egy művészi hajlammal és tehetséggel megáldott ember tudta létrehozni. Az első kiadások csak *II táblázat*ot és *24 képet* tartalmaztak. A későbbiekben kibővítették az atlaszt *XIV táblázatra* és *392 színes* króm-litographiás képre. Mestere volt az anatómiai és pathológiai metszetek előállításának. Tanárként az előadásokon a hallgatóságnak pillanatok alatt felvázolta a fül képleteit. Kedvenc időtöltése volt az anatómiai preparátumok készítése. Ezekhez az anyagot a szegényház volt lakói közül szerezte be. 1876-ban 60 darab gyönyörűen preparált temporalis csontot adott el a philadelphiai Mütter Múzeumnak. Ez a gyűjtemény a múzeumban még ma is megtalálható. Minden csont egy kis emelvényen áll üvegbúrával lefedve [6].

Az Amerikai Orvosi Társaság egyhangúlag nevezte ki Politzert első tiszteletbeli tagjává. Hobbiként festéssel is foglalkozott. Készített rézmetszeteket, plaketteket, sőt szobrászkodott is, művészhez méltó fokon. Fiatalkorától kezdve első rangú műértő és műgyűjtő is volt. Aki belépett Politzer bécsi „Gorzegagasse 19”-es házába és körülnézett a váróteremben, egy galériában érezhette magát.

Politzer Ádám sokat utazott, sok helyen tartott előadásokat. Hat nyelven tudott jól beszélni, a magyaron, németen kívül olaszul, angolul, franciául és lengyelül. Jelentős esemény volt életében az 1893-as Egyesült Államokban tett útja. Ekkor Washingtonban az I. Pánamerikai Orvos Kongresszuson tartott előadást az otosclerosisról. 1894-ben kinevezték Politzert Gruberrel együtt rendes nyilvános egyetemi tanárrá. Mikor 1898-ban Gruber nyugdíjba vonult, mert elérte a 70 éves korhatárt, Politzer mondta a búcsúztató beszédet. Professzor társától elismerő szavakkal, méltatással és megbecsüléssel vett búcsút. 1898-tól kezdve Politzer egyedüli vezetője a kibővített Fülklinikának. A császári udvar megbecsülése jeléül 1902-ben megkapta az udvari tanácsosi címet. 1907. okt. 1-én vonul nyugdíjba, 48 évi munka után. Búcsúztatásánál ott vannak tanítványai, hallgatói és az egyetem számos professzora.

Politzer Ádám 46 évig aktív oktató munkája során az egyetemi hallgatóságon kívül több mint 7000 orvos vett részt kurzusain. Az első évben még csak négy tanítványa volt, de nem telt el hosszú idő, és özönlöttek klinikájára fülészetet tanulni. Neve, fogalom lett a világon. A berlini, heidelbergi, prágai, bostoni, philadelphiai, new yorki, párizsi, torinói, nápolyi, moszkvai professzorok mind nála kezdték tanulni a fülészetet. Saját reliefsképével díszített plakettet kapott ajándékba kollegáitól és egy olyan búcsúbeszédet, melyet 366 európai, amerikai, ázsiai, afrikai és ausztráliai fülész írt alá [10]. Klinikáján dolgozott a későbbi Nobel-díjas Bárány Róbert is.

Évtizedeken keresztül folytatott előtanulmányokat és végzett kitarító gyűjtőmunkát, nagy tervének, a fülészet történetének megírásához. 1907-ben, ill. 1913-ban jelent meg „Geschichte der Ohrenheilkunden” címen két kötetben a fülészet történetét és a fülészek életét tárgyaló korszakos műve.

1909. október 9-én doktoriálásának 50 éves évfordulóján, ünnepélyes gyűlésen megkapta megújított doktori diplomáját. Ezt az alkalmat használta fel az idős professzor, hogy könyvtárát végrendeletileg az egyetemnek ajándékozta [5].

Az első világháború borzalmai Politzert is megrázták, Két unokájának tragikus elvesztése megkeserítette életének utolsó éveit. Mégis 85 évesen még mindig tevékenyen és szellemileg frissen vett részt a tudományos életben. 1920. augusztus 10-én halt meg, egy tudományos tanácskozás közben. Könyvtárát már korábban az egyetemre hagyta [2, 4].

Politzer Ádám nagyra tette a fülészetet, mely addig elhanyagolt területe volt az orvoslásnak. Szigorúan anatómiai és pathophysiológiai alapon, hatalmas beteganyag nyújtotta tapasztalat segítségével írta le sok területen máig érvényes módon a fül betegségeit. Betegek tízezreit gyógyította, orvosok nemzedékei tanultak fülészeti könyvéből. Fél évszázadot felölelő tevékenysége méltán váltott ki csodálatot kortársaiból és az utókorból.

Ezúton mondunk köszönetet *dr. Szállási Árpád* körzeti orvos úrnak a rendelkezésünkre bocsátott korabeli dokumentumokért.

IRODALOM: 1. *Alexander, G.*: Adam Politzer. Wiener Klinische Wochenschrift. 1907. 1260—1262. — 2. *Brühl, G.*: Adam Politzer. Berliner Klinische Wochenschrift 1920. 1037. — 3. *Erna Lesky*: Wien und die Weltmedizin. 1974. 114. — 4. *Hammer-*

schlag, V.: Adam Politzer. Wiener Medizinische Wochenschrift. 1920. 1528. — 5. *Journal American*. M. A. Adam Politzer (1835—1920). Otolaryngologist. 1908. (1969). — 6. *Majer E., Skopec M.*: History of oto-rhino-laryngology in Austria. Verlag Christian Brandstattler. Wien-München. 1985. — 7. *Neumann, H.*: Adam Politzer. Wiener Klinische Wochenschrift. 1920. 767—768. — 8. *Politzer, A.*: Geschichte der Ohrenheilkunde II. 1913. 289—292. — 9. *Szállási Árpád*: Adalékok Politzer professzor életéhez. Orv. Hetil., 2191—2193. (1979). — 10. *Urbantschitsch, V.*: Hofrat Prof. Dr. Adam Politzer. Monatschrift für Ohrenheilkunde und Laryngo-Rhinologie. 769—771. (1920).

И. Лампе, Л. Тот: *жизни Адама Политцера (1835—1920)*

Авторы знакомят с жизнью и работой всемирно известного венского профессора-отоларинга венгерского происхождения Адама Политцера. Оценивают его роль в развитии отиатрии и знакомят с теоретической деятельностью ученого. Обращают внимание на влияние, которое оказало творческая деятельность Адама Политцера на позднейшие поколения врачей.

I., Lampé, L. Tóth: *About the life of Adam Politzer (1835—1920)*

Authors write about the life and activity of Adam Politzer, the famous hungarian E.N.T.-Professor in Vienna. They appreciate his role in evolution of E.N.T.-field and, write about theoretical work of this scientist too. They draw the attention to the influence by the life-work of Adam Politzer produced on the later generation of physicians too.

I. Lampé, L. Tóth: *Ádám Politzer (1835—1920)*

Ein Bericht über Leben und Wirken des weltberühmten Wiener Ohrenarztes und Professors ungarischer Herkunft, über seine Verdienste für die Entwicklung der Ohrenheilkunde und über seine theoretische Forschungsarbeit. Das Lebenswerk Politzers hatte seine Auswirkungen auf die späteren Arztgenerationen.

KÖNYVISMERTETÉS

Buday, J., Gábor, J., Göllesz, V., Horváth, L., Ullmann, L., Mágenheim, N., Méhes, J., Palotás, G.: **Gyógypedagógiai iskola-egészségtan.** Tankönyvkiadó, Budapest, 1985. (szerk.: Göllesz, V.) — 274. old. ISBN 96317 8008 2. Ft: 33,—

A Bárcei Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola szerzői kollektívájának újszerű kezdeményezése ez a tankönyv, ugyanis hasonló tartalmú és tematikájú, a képzéshez igazodó specializált ismereteket korszerű módon összefoglaló mű a hazai felsőoktatásban még nem jelent meg.

A szerzők célja az volt, hogy a korábbi tankönyvek koncepciójától eltérően, elsősorban a különböző típusú fogyatékos gyermekek sérülésspecifikus egészségügyi gondozásához szükséges alapvető ismereteket dolgozzák fel. Ezért a könyv nemcsak a főiskolai hallgatók, hanem a szélesebb szakmai közvélemény érdeklődésére is joggal tarthat számot.

A tankönyv 17 nagy fejezetre tagolódik. Az ismeretek gerincét alkotó 3—11. fejezetek a fogyatékos gyermek testi fejlődéséből kiindulva a gyakoribb körképekkel, rendelkezésekkel foglalkoznak, majd bemutatják az egyes sérüléstípusok (hallássérültek, értelmi fogyatékosok, mozgássérültek, látási fogyatékosok) speciális egészségügyére vonatkozó lényeges tudnivalókat.

A 6. és a 9. fejezetek a hallássérültekkel, valamint a logopédiai munkával kapcsolatos kérdéseket tárgyalják. E fejezetekben nagy hangsúlyt kapnak a megelőzés és a szűrés, illetőleg a rehabilitáció feladatai. Külön figyelmet érdemelnek a hallássérültek aktív felkutatására tett javaslatok. Ezek a korábbi tudományos kutatások eredményeit hasznosítva olyan szűrési rendszert mutatnak be, amelynek segítségével kellő időben kerülhetnek fül-orr-gégész szakorvoshoz a hallássérült gyermekek.

A 12—17. fejezetek a szorosan vett szakismeretekhez kapcsolódó, a gyógypedagógiai munka ellátáshoz nélkülözhetetlen gyakorlati ismereteket, illetve jogi tudnivalókat rendszerezik.

A gondos szakmai igényességgel megírt tankönyv megértését, feldolgozását Bobák Tibor rajzai, valamint számos fényképes illusztráció és ábra segíti.

Az ismeretek szélesítését jól szolgálja a könyv végén található legfontosabb hazai és külföldi forrásmunkák jegyzéke.

Csatári Györgyi dr.